

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขาวดีโลกธาตุแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอมิตาภะ ตามคติในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน อันเป็นดินแดนแห่งบรมสุขนั้น สมบูรณ์ด้วยองค์คุณเป็นอนันต์ อาทิว่า สรรพโภคขันธ์ทั้ง ๗ ซึ่งเปี่ยมล้นด้วยกุศลอมฤตวารี ๘ ประการ ทั้งเป็นดินแดนแห่งปทุมชาติ ปราศจากอกุศลกรรม และอบายภูมิ อันล้าสัตว์ที่ปรากฏเป็นดิรัจฉานชาตินั้น ก็ล้วนแล้วแต่เป็นการสำแดงด้วยพุทธานุภาพแห่งพระอมิตาภะ ตถาคต สุขาวดีพุทธเกษตรจึงเป็นวิสุทธิภูมิอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมณโคดมในคติแห่งมหายานได้ตรัสแสดงแล้วว่า กุลบุตร กุลธิดาทั้งปวง พึงยังมโนปณิธานเพื่อการไปบังเกิดยังวิสุทธิภูมิแห่งนั้น^๑

การที่สุขาวดีพุทธเกษตรมีคุณล้นการได้ถึงปานนี้นั้น ก็ล้วนแล้วเป็นเหตุปัจจัยมาแต่การบำเพ็ญบารมีตามมหาปณิธานทั้ง ๔๘ ประการของพระอมิตาพุทธเจ้าในครั้งที่ยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์มีนามว่า “ธรรมาริกษุ”^๒ หนึ่งในมหาปณิธานนั้นมีรายละเอียด อาทิ ว่า

เมื่อข้าพเจ้าจักบรรลุพระโพธิญาณ โลกธาตุนั้นพึงมีนามว่า สุขาวดีภพ อันเป็นโพธิสถานแห่งการบำเพ็ญเพื่อความไม่ท้อถอยจากพระอนุตรสัมมาสัมโพธิ หากสรรพสัตว์เหล่าใดที่ปรารถนาจักมาบังเกิดยังสุขาวดีภพนี้ หากภาวนานามแห่งเรา แม้ด้วย ๑๐ วาระ ก็จักสามารถสำเร็จแก่การอุบัติในภพนั้นได้แล ฯลฯ^๓

^๑สุชีโว ภิกขุ, พระสูตรมหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษาหม่อมกุญราภิชาติวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๖.

^๒วิลเลียมส์, พอล., พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน: พื้นฐานแห่งคำสอน, (เชียงใหม่: ห้างสมุดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า ๒๓๓.

^๓พระวิศวกัทร, มหาสุขาวดีวายุสูตร, (กรุงเทพมหานคร: ส่องสยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒.

พระธรรมสูตรฝ่ายมหายานจำนวนมากได้แสดงถึงการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของสุขาวดี นี้ เป็นต้นว่า สุขาวดีวุยสูตร มหาสุขาวดีวุยสูตร อมิตายุทธยานสูตร^๔ อาศัยความพรรณนาแห่งพระสูตรเบื้องต้นนี้ ผู้ศึกษาก็จะได้ทัศนาถึงคุณลึงการแห่งพุทธเกษตรนั้นอย่างมหัศจรรย์ อีกทั้งข้อปฏิบัติ มีการบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา และการบำเพ็ญกุศล ภาวนานามพระอมิตาภพุทธเจ้าด้วยบาทแห่งองค์ภาวนาว่า “นะโม พระอมิตาภพุทธะ”^๕ เป็นต้น เพื่อให้ลูประสงคต่อการปฏิบัติในภพนั้น

การปฏิบัติที่มีข้อวัตรที่มุ่งไปสู่พุทธานุสตินี้ เป็นที่ขึ้นชอบต่อมหาชน เพราะเป็นการปฏิบัติที่ง่าย จึงเป็นที่แพร่หลายออกไป แลโดยอรรถที่ว่าพระอมิตาภพุทธเจ้ายังทรงโปรดสรรพสัตว์อยู่โดยมีพระมหาโพธิสัตว์จำนวนมากคอยช่วยเหลือดับความทุกข์ร้อนแก่ประชนิกทั้งปวง ยิ่งทวีความศรัทธาปสาทะแก่พุทธศาสนิกที่มีความปรารถนาอยากจะอธิษฐานขอที่พึ่งในยามมีความทุกข์^๖ และเมื่อพระพุทธานุสได้เผยแผ่สู่ประเทศจีน พระคณาจารย์ฮุยเหียน พระเถระสมัยราชวงศ์จิ้น^๗ ก็ได้ยึดแนวปฏิบัตินี้ก่อตั้งนิกายสุขาวดีขึ้นที่พุทธบรรพตหลูซาน มณฑลกังไส ถือเป็นบูรพาจารย์แห่งนิกายสุขาวดีในประเทศจีน โดยมีวัตรปฏิบัติที่สำคัญคือการเพ่งสมาธิถึงพระอมิตาภพุทธเจ้า หรือการเหนี่ยวเอาธรรมชาตอันวิจิตรในสุขาวดีเช่น สระบัว ดอกบัว มาเหนี่ยวเป็นอารมณ์ในการบำเพ็ญสมาธิตามมติแห่งมหายานพุทธานุสครสูตร^๘

การยึดเอาพระอมิตาภพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลายตามแบบอย่างแนวคิดสุขาวดีนี้ มาเป็นที่พึ่งเพิ่มเติมจากพระรัตนตรัยของชาวพุทธโดยปกติ และการสวดมนต์อ่อนวอนต่อพระพุทเจ้า พระโพธิสัตว์ ของมหาชน เป็นการพึ่งปัจจัยภายนอกเพื่อหวังผลที่สุดคือการพ้นทุกข์ เมื่อทำการเปรียบเทียบกับพระพุทธานุสแบบดั้งเดิมแล้ว จึงทำให้มีการพิจารณาเบื้องต้นว่า

^๔ สุมาลี มหณรงค์ชัย, พุทธศาสนามหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๑.

^๕ เศรษฐพงษ์ จงสงวน, บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น (คณะสงฆ์จีน) แปลไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕.

^๖ สมชัย รักจิตร, กวนอิมโปรดสัตว์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

^๗ วิภาทร เชื้อเกียก, พระพุทเจ้าและพระธรรมสูตรฝ่ายมหายาน, (กรุงเทพมหานคร: ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

^๘ อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์, พระพุทธานุสมหายาน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๒๕๙.

แนวความคิดเช่นนี้เป็นศรัทธาแบบเทวนิยม^๙ ซึ่งในท้ายที่สุดคำกล่าวในเรื่องนี้ สำนักสุชาวดีมีการ
อรรถาธิบายปรากฏออกมาว่าเป็นธรรมคัมภีร์ภาพไกลห่างไปจากเทวนิยมดั้งเดิม^{๑๐}

ดังนั้น สุชาวดีพุทธเกษตร ที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้มีความศรัทธาภาวนารำลึกถึง ตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีนักปราชญ์ บัณฑิต พระอรรถกถาจารย์ และพุทธศาสนิกชนจำนวนมากมา
ต่างให้การอธิบายตีความไปหลากหลายแง่มุม และเสนอความคิดในรูปแบบต่างๆ ที่มากกว่า
การพิจารณาเห็นสุชาวดีพุทธเกษตรว่าเป็นวิสุทธิภูมิหลังความตายเท่านั้น

พระคณาจารย์ในนิายสุชาวดีและนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหลายท่านได้มีการ
การอรรถาธิบายเรื่องสุชาวดีตามแบบพระคัมภีร์ดั้งเดิมที่เน้นศรัทธาเป็นหลัก และในแนวที่เรียกว่ายก
สุชาวดีที่อยู่ห่างไกลมาตั้งไว้เบื้องหน้าด้วยวิธีที่เราเรียกว่าธรรมาธิษฐาน เป็นสุชาวดีในรูปแบบทาง
ปัญญาญาณที่แสดงหลักธรรมอย่างลุ่มลึก เป็นการแสดงสุชาวดีในจิตของปุถุชนที่สามารถมีโอกาสแจ้ง
ปัญญาแห่งความเป็นพระพุทธรูป คือการชำระใจให้บริสุทธิ์ ขจัดกิเลสตัณหาในตน แล้วแจ้งจิตที่เจิด
จรัสอันมีอยู่แล้วในสรรพสัตว์ทั้งปวง^{๑๑} ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสุชาวดีในจิต พระอมิตาภะในจิต ความสว่างรุ่งโรจน์
ของพระอมิตาภะเป็นเช่นใด ความประภัสสรแห่งจิตที่นำเอาอวิชชาบดบังไว้ออกแล้วก็เป็
นเช่นเดียวกัน

ท่านเสถียร โพธิ์นันทะ ได้อธิบายเรื่องความแยกกายของพระสูตรฝ่ายมหายานไว้ว่า
....ในลัทธิมหายาน มักจะมีอรรถข้อความเรียกว่า กลบท หรือเป็น ปริศนาธรรม ไว้ให้ขบคิด
เอาเอง ถ้าขบคิดไม่ตก ก็แปลว่ายังหาช่องทางไม่ถูกเข้าไม่ถึงหรือว่ามองไม่ทะลุ ธรรมบท
นั้นๆถ้าขบคิดแตกก็หมายความว่าถึงแล้วซึ่งความสว่าง....^{๑๒}

^๙ วศิน อินทสระ, สารสำคัญแห่งพุทธปรัชญามหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ธรรมดา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๖.

^{๑๐} วิลเลียมส์, พอล., พระพุทธศาสนาหลายนัย: พื้นฐานแห่งคำสอน, หน้า ๒๓๒.

^{๑๑} เสถียร โพธิ์นันทะ, ปรัชญามหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย,
๒๕๔๑) หน้า ๑๖๘.

^{๑๒} เสถียร โพธิ์นันทะ, พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (พระกวนอิม) อนุสรณ์ อุบาสิกาทิเลียง แซ่ตั้ง,
(ลพบุรี: อุทัยพิทยา, ๒๕๒๙), หน้า ๔

การอธิบายกลบทดังกล่าวนี้มักแสดงออกมาด้วยการอธิบายแบบ **บุคลาธิษฐาน** และ **ธรรมาธิษฐาน** คือการยกตัวอย่างให้เห็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นนามธรรม^{๑๓} แล้วอธิบายจำแนกว่าแท้จริงแล้วสิ่งนี้แทนด้วยความหมายใด เช่น ไฟ แทนด้วย กิเลส ๓ ทะเล แทนด้วย โอบสงสาร^{๑๔} เป็นต้น

พระพุทธศาสนานิกายสุขาวดียึดคัมภีร์หลักคือ **สุขาวดีวุฒสูตร** กับทั้งยังมีพระสูตรอื่นในมหายานสูตรอีกหลายปกรณ์ที่มีการบรรยายถึงสุขาวดีและการไปอุบัติยังวิสุทธิภูมิแห่งนั้น อาทิ เช่น รัตนกฐสูตร อวตังสสูตร ศุรางคมสมาธิสูตร ฯลฯ เป็นต้น^{๑๕} พระสูตรเหล่านี้นอกจากจะแสดงธรรมะในแง่มุมดังกล่าวแล้วยังมีการแสดงข้อเปรียบเทียบหรือกลบทแทรกอยู่เป็นช่วงๆ

ในพิธีกรรมภาวนาถึงพระพุทธอมิตาภะ ๓ วาระของฝ่ายมหายานนั้นปรากฏโคลกธรรมกล่าวถึงสุขาวดีในแง่มุมแห่งการตีกลบทไว้ว่า

โลกธาตุนั้นเหตุใดจึงขนานนามว่าสุขาวดี ก็ด้วยว่าสรรพทุกข์ทั้งปวงไม่กรายกล้า
สาธุชนหากปรารถนาจักสู่มรรคานั้น พึงหวนแจ้งจิตตนในท่ามกลางโลกียะนี้แล^{๑๖}

จากโคลกธรรมดังกล่าวนี้ กล่าวโดยสรุปว่าการจักถึงซึ่งพุทธเกษตรนามว่าสุขาวดีนั้น แท้จริงสำเร็จได้ที่จิตนี้ ยังมีอรรถขยายความต่อว่า

ด้วยทุกมโนจิตนี้ไม่ต่างจากพุทธะ
ก็เนยใส^{๑๗} เนยแลนมข้น
ย่อมบังเกิดจากเกษียรคือน้ำนมฉันใด

^{๑๓} พระธรรมกิตติวงศ์, **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖๔.

^{๑๔} เสถียร โพธิ์นันทะ, **พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (พระกวนอิม) อนุสรณ์ อุบาสิกาทั้งเล็ก แห่ตั้ง**, หน้า ๗.

^{๑๕} เสถียร โพธิ์นันทะ, **ปรัชญามหายาน**, หน้า ๑๔๙.

^{๑๖} “世界何緣稱極樂,只因眾苦不能侵,道人若要尋歸路,但向塵中了自心”, มุลนินิแสงพุทธธรรม, **中峰三時繫念佛事** (จงฟงซันสือชีเนี่ยน - พิธีภาวนาพุทธานุสติ ๓ วาระ), (กรุงเทพมหานคร: มุลนินิแสงพุทธธรรม), หน้า ๑๘.

^{๑๗} เย็นทรวง ภิภุ, **ศัพทานุกรมพระพุทธศาสนา ไทย - บาลี - จีน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หอสมุดวัดโพธิ์แมนคุณาราม, ๒๕๓๙), หน้า ๖๘๐.) คือ หัวกะทิของครีม แต่ทางพระพุทธศาสนาหมายถึง หัวกะทิที่กลั่นออกมาจากน้ำมัน ซึ่งอุปมาว่า คัมภีร์ที่สูงสุดยอด ดุจดั่งดื่มหัวกะทิของน้ำมัน กรอกสติปัญญาเข้าไปในมันสมอง ; เขียรชัย เอี่ยมวรเมธ, **พจนานุกรม จีน - ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท รวมสาส์น, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๗๔.

พระพุทธทั้งหลายย่อมบังเกิดจากจิต ฉะนั้น^{๑๘}

จากโคลงดังกล่าวนี้นี้ เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วเป็นที่น่าสนใจว่า สุขาวดี โดยการอธิบายให้ใกล้เคียงด้วยธรรมาธิษฐานนั้นสัมพันธ์กับจิต และจิตที่เข้าถึงสุขาวดีได้นั้นมีความสัมพันธ์กับสภาวะแห่งพุทธะ พระอมิตาภพุทธเจ้าแม้อยู่ห่างไกลถึงสุขาวดีโลกธาตุ หากแต่ในขณะเดียวกันยังประทับอยู่ในจิตใจของเวไนยสัตว์นี้เอง^{๑๙} องค์คุณแห่งสุขาวดีที่พร้อมพรั่งไปด้วยสระโบกขรณีทั้ง ๗ อันเปี่ยมล้นแล้วด้วยน้ำแห่งกุศล ๘ ประการ มีดอกปทุมชาติเป็นมาลีประจำเกษตร หากอธิบายด้วยธรรมาธิษฐานแล้ว องค์คุณเหล่านี้ก็อยู่ในจิตแห่งพระโพธิสัตว์ ดังท่านคหบดี **วิมลเกียรดี** ที่แสดงธรรมจริยาแห่งพระโพธิสัตว์ว่า พระโพธิสัตว์ย่อมมีมารดาคือปัญญา มีบิดา คือ อุบายโกศล ความสามารถทรงจำพระสัทธรรม คือ สวนอุทยาน ดอกไม้ คือ โพธิจิต วิโมกข์ ๘ คือ สระโบกขรณี มีสมาธิเป็นวาริประจำสระแลพร้อมพรั่งด้วยกอบัว คือ วิสุทธิ ๗ ย่อมไม่แปรเปลี่ยนด้วยโคลน คือ มลทินแห่งกิเลส เป็นต้น กล่าวโดยย่อว่า “เมื่อจิตบริสุทธิ์สะอาดดีแล้ว พุทธเกษตรก็ย่อมสะอาดบริสุทธิ์ไปด้วย”^{๒๐}

คำอธิบายโดยเบื้องต้นนี้ เราพอจะเห็นได้ว่า มหายานที่มีความศรัทธาต่อโลกธาตุสุขาวดีนั้นมิได้เพียงแต่สวดมนต์อ่อนวอนต่อพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ เพื่อหวังอาศัยพลังจากภายนอกอย่างเดียว แต่พยายามให้พึ่งตนเอง ประดุจดั่งบุคคลเมื่อจักสร้างบ้าน พึ่งสร้างบนพื้นดิน มิควรสร้างบนอากาศฉนใด บุคคลเมื่อจักเข้าใจยังรู้ถึงพระพุทธเจ้าในสามกาล ตามนัยการอธิบายแบบมหายาน พึงพิจารณาสภาวะแห่งธรรมธาตุ เพราะเหตุว่าสิ่งทั้งปวงล้วนปรุงแต่งจากจิต^{๒๑}

การอธิบายแบบธรรมาธิษฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา มหายานนั้น แม้เพียงเบื้องต้นก็พอทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นช่องทางที่พระอรธจารย์ได้วิสันหาให้ปรากฏไว้อย่างน่าสนใจ มีการอธิบายอย่างมีหลักการ และไปในทางเดียวกัน คือมุ่งที่ ศรัทธา และ ปัญญา แสดงแก่บุคคลที่มีสภาวะแตกต่างกัน ดังจริยาของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ที่แบ่งพระภาคเพื่อโปรดสัตว์ตามระดับ

^{๑๘}“心 心 卽 佛, 醍 醐 酥 酪, 咸 自 乳 生, 佛 佛 惟 心”, 中峰三時繫念佛事 (จงพงชันสื่อซึ่เนี่ยน - พิธิภาวนาพุทธานุสติ ๓ วาระ), หน้า ๑๘.

^{๑๙} นาวาเอกทองใบ หงส์เวียงจันทร์, พุทธธรรมมหายานแบบญี่ปุ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔๑.

^{๒๐} เสถียร โพธิ์นันทะ, วิมลเกียรตินิทเทศสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๔.

^{๒๑} เศรษฐพงษ์ จงสงวน, บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น (คณะสงฆ์จีน) แปลไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕.

ความอ่อนแอของปัญญาผู้ปฏิบัติ ซึ่งการอธิบายดีความเรื่องสุชาติพุทธเกษตรในแนวทางนี้ เราพอจะกล่าวได้ว่า เป็นการตีความ**แนวจิตนิยม** หรือจะเปรียบเทียบกับสำนวนไทยที่ว่า “**สวรรค์ในอก นรกในใจ**” นั่นเอง

เราพอจะกล่าวได้ว่า สุชาติในแนวทางแรกนั้น คือ การมุ่งสู่**ศรัทธา**ในพระอมิตาภ**พุทธเจ้า** โดยไม่ต้องเกิดความลังเลสงสัย ใน**แนวทางที่สอง**นั้น คือการ**แสดงออกถึงปัญญา**ในจิตที่หาได้จากตนเอง อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากแนวทางทั้งสองนี้ หลังจากยุคการปฏิวัติวัฒนธรรมในประเทศจีน ก็เริ่มมีแนวคิดการตีความเรื่องสุชาตินี้ไปในทิศทางแห่งการสร้างสรรค์สังคมที่เรียกว่า “**พุทธศาสนามนุษยนิยม**” หรือ แนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคมนั่นเอง ท่านพระคณาจารย์ชิงหวินมีทัศนะเรื่องสุชาติว่า

พุทธศาสนามนุษย์ที่อาตมากล่าวถึง คือ ชีวิตที่น่าสนุกรื่นรมย์ คือความอุดมสมบูรณ์ในทรัพย์ คือความเมตตากรุณา คุณธรรมจริยธรรม คือการโปรดสัตว์ของมหายาน คือการแสดงธรรมในพุทธเกษตรสุชาติ....พุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องมีความเป็นอยู่อย่างผิดเคือง พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแห่งความทุกข์แต่เป็นศาสนาแห่งความสุข เหตุใดจึงจะต้องแสวงหาความสุขนั้นหลังความตาย ฟังที่จะเห็นสุชาติได้ในปัจจุบัน หรือทำโลกนี้ให้เป็นดังสุชาติ ด้วยวิธีการเผยแผ่พระพุทธธรรมและช่วยเหลือสังคมให้พ้นจากความทุกข์ยาก สร้างความสุขให้แก่สังคมก็คือการสร้างสุชาติบนพื้นพิภพ^{๒๒}

แนวทางการตีความทั้ง ๓ วิธีข้างต้นนั้น มีผลต่อการแสดงออกของผู้ปฏิบัติตามแนวทางของตนคือ ผู้เน้นด้านศรัทธา จักมีการบำเพ็ญภาวนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนฝ่ายปัญญานั้น จักมีการแสดงธรรมขยายความมุ่งมาสู่จิต แนวทางแห่งพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม แสดงออกด้วยวิธีการสร้างสรรค์ผสมผสานหลักมหาเมตตาของพระโพธิสัตว์ทั้งปวง เพื่อนำมาเผยแผ่พระพุทธธรรมและเปลี่ยนแปลงผู้ทุกข์ยากให้พบกับความสุขที่เกิดขึ้นได้จริงในปัจจุบัน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาของสุชาติพุทธเกษตร ตลอดถึงวิวัฒนาการกระบวนการความคิดของการตีความเรื่องสุชาติพุทธเกษตร ดังกล่าว ซึ่งจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ตลอดจนพุทธศาสนิกชน

^{๒๒} ผู้วิจัย - อ. อุษา โลหะจุฑา แปล, สืบสานปณิธานธรรม (ชีวประวัติคณาจารย์ชิงหวิน), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรณภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๗.

โดยทั่วไป และยังเป็นประโยชน์มหาศาลที่จะยกระดับความรู้ความเข้าใจแก่ผู้วิจัยเองในการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามมรรคาของพระพุทธศาสนาหายานด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตรในพระพุทธศาสนาหายาน
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการตีความเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตร ในพระพุทธศาสนาหายาน
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การตีความเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตรกับการตีความพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ สุชาวดีพุทธเกษตร มีพัฒนาการที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาหายาน อย่างไร
- ๑.๓.๒ พระพุทธศาสนาหายาน มีวิธีการตีความเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตร อย่างไร
- ๑.๓.๓ การตีความเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตรนั้น ใช้กรอบความคิด หรือ เครื่องมืออะไร ในการตีความ และสามารถเปรียบเทียบกับ การตีความพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างไร

๑.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๕ ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาจากพระสูตรในพระพุทธรศาสนามหายาน และ วรรณกรรมประกอบด้วย

๑.๕.๑. พระสูตรในพระพุทธรศาสนามหายาน นิกายสุขาวดี ภาคภาษาจีน คัมภีร์หลัก ๖ คัมภีร์ได้แก่

- (๑) สุขาวดีวายุหสูตร (佛說阿彌陀經 ฝอ ซัว อา หมี่ ถัว จิง)
- (๒) มหาสุขาวดีวายุหสูตร (佛說大乘無量壽莊嚴清淨平等覺經 ฝอ ซัว ต้า เซ็ง อู่ เลียง โช่ว จวง เหียน ชิง จิ้ง ผิง เต็ง เจวีย จิง)
- (๓) อมิตายุรยานสูตร (佛說觀無量壽經 ฝอ ซัว กวน อู่ เลียง โช่ว จิง)
- (๔) ศุรางคมสูตร มหาสถามปรามิตโพธิสัตว์ภาวนาพุทธวรรค (大勢至菩薩念佛圓通章 ต้า ซื่อ จื่อ ผู่ ซ่า เนียน ฝอ เอวี่ยน ทง เจียง)
- (๕) อวตังสกสูตร สมันตมุขจริยาปณิธานปริวรรต (大方廣佛華嚴經 普賢菩薩行願品 ต้า ฟัง ก่วง ฝอ หั่ว เหียน จิง ผู่ เสียน ผู่ ซ่า ลิง เอวี่ยน ผิน)
- (๖) คัมภีร์ 往生論 (อวัจ เซิง ลุ่น) หรือ 無量壽經優婆提舍 (อู่ เลียง โช่ว จิง อิว ผอ ถี เซอ) หมายถึง คัมภีร์ว่าด้วยวิธีการไปถืออุบัติยังสุขาวดีพุทธเกษตร และคัมภีร์พระพุทธานามหายาน ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
- (๑) ติมลเกียรตินิเทศสูตร (維摩結所經 เหวย หมอ เจีย สอ จิง)
- (๒) คัมภีร์รัตนมณฑล แห่งพระสังฆปริณายกองค์ที่ ๖ (六祖寶壇經 ลิว จู เป่า ถัน จิง)
- (๓) หนังสือ พิธีภาวนาถึงพระพุทโธมิตาณะ ๓ วาระ (中峰三時繫念佛事 จง ฟง ซาน สือ ซี่ เนียน ฝอ สือ)
- (๔) พระสูตร อรรถกถา คัมภีร์ ที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๕.๒. พระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา
- ๑.๕.๓ หนังสือสำคัญ เอกสาร วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การตีความ หมายถึง การให้ความหมาย หรือ อธิบาย คำพูด หรือ ศัพท์ ด้วยหลักการณ เหตุผล เพื่อสื่อความหมายระหว่างผู้สื่อและผู้รับสื่อ ให้สามารถมีความเข้าใจตรงกัน

บุคลาธิษฐาน หมายถึง การแสดงธรรมมีบุคคลเป็นที่ตั้ง เทศนาอ้างคน แสดงโดยยกคน ขึ้นอ้าง ยกคนเป็นหลักฐานในการอธิบาย เป็นการแสดงธรรมที่เริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมเพื่ออธิบาย สิ่งที่เป็นนามธรรมคือสาระของเรื่องที่ประสงค์ต่อไป

ธรรมาธิษฐาน หมายถึง การแสดงธรรมโดยใช้ธรรมเป็นที่ตั้ง เทศนาอ้างธรรม แสดงโดย ยกหลักหรือตัวสภาวะขึ้นอ้าง คือการแสดงหรือชี้แจงข้อธรรมโดยอธิบายเนื้อหาเป็นธรรมล้วนๆ

สุขาวัตติ หมายถึง โลกธาตุแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสหายโลกธาตุ มีความห่างจากโลกนี้ได้ประมาณ ล้านโกฏี (๑๐ ล้านล้าน) โลกธาตุ บังเกิดขึ้นด้วยอำนาจพระปณิธานแห่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้านามว่า อมิตาภะ มีคุณประกอบโลกธาตุคือ งดงามด้วยทรายทอง ต้นไม้รัตนะ สระโบกขรณี เป็นดินแดนดอกบัวซึ่งเป็นที่บังเกิดของพระโพธิสัตว์ นิกรชนทั้งหลายล้วนเป็นสัตตบุรุษ สัตว์ที่มาบังเกิดนั้นล้วนเป็นโอปปาติกะกำเนิด ผู้ที่อยู่ในสุขาวัตติภูมินี้ย่อมมีจิตใจตรงต่อโพธิ

พุทธเกษตร หมายถึง ภูมิอันบังเกิดขึ้นด้วยอำนาจพระปณิธานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย เช่น วิสุทธิไวฑูรย์พุทธเกษตรด้านทิศตะวันออก โลกธาตุของพระพุทธโฆษาชยคุรุประภา ตถาคต บังเกิดจากพระมหาปณิธาน ๑๒ ประการของพระตถาคตเจ้าพระองค์นั้น

วิสุทธิภูมิ หมายถึง ดินแดนอันเป็นภูมิแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้กำลังประกาศ พระสัทธรรมโปรดสัตว์ เป็นดินแดนที่ปราศจากอบายภูมิ (นรก,เปรต,สัตว์ดิรัจฉาน) แม้แต่ชื่อของอบายภูมิ ทั้งปวงก็ไม่ปรากฏในวิสุทธิภูมินี้ อนึ่ง สัตว์ทั้งหลายที่บังเกิดในวิสุทธิภูมินั้นย่อมมีจิตตั้งตรงต่อการรู้แจ้ง ส่วนสัตว์ที่ปรากฏรูปเป็นดิรัจฉานนั้น บังเกิดขึ้นจากพระพุทธานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น

พระอมิตาภพุทธเจ้า หมายถึง พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งตามคติพระพุทธศาสนาหายาน ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระรัศมีสว่างไสวไม่ติดขัดในโลกทั้งปวง ทรงมีพระชนมายุอันมิสามารถประมาณได้จึงมีอีกพระนามหนึ่งว่า พระพุทธอมิตาภุ ประทับอยู่ในพุทธเกษตรนามว่าสุขาวัตติ โลกธาตุ ทรงมีพระมหาปณิธาน ๔๘ ประการเพื่อโปรดสรรพสัตว์

พระโพธิสัตว์ หมายถึง ผู้ชั่งอยู่ในโพธิ ผู้มีจิตชั่งอยู่กับการตรัสรู้ ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าในอนาคต ผู้ที่นับว่าเป็นพระโพธิสัตว์นั้นคือผู้ที่ปรารถนาพุทธภูมิคือปรารถนาเป็น พระพุทธเจ้าในอนาคตแล้วบำเพ็ญบารมีเพื่อการนั้นติดต่อกันทุกภพทุกชาติไม่ขาดตอน บารมีที่ บำเพ็ญนั้นคือบารมี ๑๐ อย่าง หรือทศบารมี ได้แก่ เนกขัมมะ วิริยะ เมตตา อธิษฐาน ปัญญา ศีล ขันติ อุเบกขา สัจจะ ทาน

พุทธภาวะ หมายถึง คุณลักษณะของความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น เป็นผู้ปราศจากกิเลส

๑.๗ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการตีความเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตรในพระพุทธานามหายาน มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ คณะกรรมการโครงการตำราและวิชาการมหายาน ได้กล่าวถึงบ่อเกิดแห่งสุชาวดีในหนังสือแปลพระสูตรเรื่อง “**สุชาวดีวายุสูตร**”^{๒๓} ว่า บ่อเกิดความเชื่อเรื่องสุชาวดีพุทธเกษตรมีแพร่หลายอยู่ในอินเดียภาคตะวันตก และชาวพุทธมีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระอมิตายุ่้นอาจสืบค้นย้อนไปได้ถึงพุทธศตวรรษที่ ๔ โดยตรวจสอบได้จากอายุของพระสูตรที่แปลในภาษาจีนเป็นหลักฐานยืนยันได้ถึงความเก่าแก่ของแนวความคิดนี้ ทั้งคณาจารย์ในยุคนั้นเช่นท่านนาคาชุน ท่านวสุพันธุ ต่างได้รจนาพระคัมภีร์เพื่ออธิบาย เผยแผ่ เรื่องราวของสุชาวดีนี้ ซึ่งต่อมาความเชื่อแนวนี้นี้ได้แพร่หลายไปยังเอเชียกลาง

๑.๗.๒ สุชีโว ภิกขุ วัดกันมาตุยาราม ได้แปล **สุชาวดีวายุสูตร** ภาคภาษาสันสกฤตไว้ในหนังสือ “**พระสูตรมหายาน**”^{๒๔} มีความโดยสรุปว่า ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพุทธดำรัสแก่พระสารีบุตรเถระถึงพุทธเกษตรทางปัจฉิมทิศ ณ โลกธาตุนั้นมีพระตถาคตสัมมาสัมพุทธะอมิตาภะทรงแสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์อยู่ พุทธเกษตรนั้นนามว่าสุชาวดี ภพนั้นประกอบไปด้วยพื้นทรายเป็นสีทอง ดาราตาไปด้วยรัตนชาติทั้ง ๗ ประการ มีสระโบกขรณี ๗ สระ พร้อมด้วยอมฤตวารีอันมีองค์คุณทั้ง ๘ มีตาลทอง ๗ แถว ถักโยงด้วยข่ายกระดิ่งทอง เมื่อมีลมพัดต้องจะทำให้เกิดสำเนียงให้ผู้สดับบังเกิดอานุสติในพระรัตนตรัย มีสกุณาที่ขับเพลงประกาศธรรมคือ อินทรียชธรรม พลธรรม มรรค ๘ ดังนี้ หนึ่งทิวาวารย้อมมีดอกมณฑารพตกลงมาโปรยปราย เหล่ากุลบุตรทั้งหลายผู้เป็นโอปปาติกะกำเนิด ต่างนำบุพชาตินั้นไปบูชาพระโลกนาถเจ้าทั้งหลายในสิบทิศ พระอมิตาภพุทธตถาคตทรงมีพระชนมายุ พระรัศมี ที่สุดคณา แม้นพระสาวกของพระองค์ก็มีปริมาณดุจเดียวกัน กุลบุตรกุลธิดาใดเมื่อรำลึกพุทธานุสติถึงพระตถาคตอมิตาภะแม้ด้วย ๑๐ วาระจิตหรือภาวนาติดต่อกัน ๗ ราตรีก็ดี

^{๒๓} คณะกรรมการโครงการตำราและวิชาการมหายาน, **สุชาวดีวายุสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓).

^{๒๔} สุชีโว ภิกขุ, **พระสูตรมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒).

ด้วยจิตไม่กระสับกระส่าย เมื่อถึงวาระสุดท้ายแห่งลมหายใจ พระพุทธอมิตาภะพร้อมเหล่าบริวารพระโพธิสัตว์จักเสด็จยাত্রามารับวิญญาณของผู้นั้นสู่สุขาวดีพุทธเกษตร พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระสารีบุตรในช่วงท้ายว่า ในโลกธาตุในทิศทั้งหลายประกอบไปด้วยพระตถาคตเจ้าจำนวนคณนา บัดนี้ตถาคตกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระตถาคตเจ้าเหล่านั้นย่อมกำลังตรัสสรรเสริญเราคนเดียวกัน ผู้ยึดมั่นปฏิบัติตามพระธรรมในพระสูตรนี้ย่อมไม่ถอยห่างจากอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

๑.๗.๓ พระวิศวกัทร เชื้อเกียก ได้รวบรวมประวัติของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ในหนังสือ **“พระพุทธเจ้า และพระธรรมสูตรฝ่ายมหายาน”**^{๒๕} กล่าวถึงพระสาวกของพระอมิตาภะพุทธเจ้าไว้ว่า พระอมิตาภะทรงมีพระอัครสาวกสำคัญ ๒ พระองค์ คือ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เป็นพระสาวกเบื้องซ้าย และพระมหาสาณปราชิตโพธิสัตว์เป็นพระสาวกเบื้องขวา **คัมภีร์กรุณาปุณทริกสูตร** กล่าวว่า พระโพธิสัตว์ทั้งสองพระองค์นี้ เคยทรงเป็นพระราชโอรสของพระอมิตาภะในครั้งที่เสวยพระชาติเป็นพระจักรพรรดินามว่า อวิวาทสตี ทั้งสามได้ถวายสักการะพระรัตนตรัยพุทธะ แล้วจึงตั้งมโนปณิธานจักขอโปรดสัตว์ทั้งปวงให้พ้นจากทุกข์ พระพุทธรัตนตรัยตถาคตจึงได้ทรงพยากรณ์ว่า กาลข้างหน้าจักรพรรดิผู้นี้จักสำเร็จพระโพธิญาณมีนามกว่า อมิตาภะ มีสุขาวดีโลกธาตุเป็นพุทธเกษตร ห้อมล้อมแล้วด้วยพระสาวกทั้งสองพร้อมด้วยเหล่านิกรพระโพธิสัตว์จำนวนเอนกอนันต์ พุทธศาสนิกชนมหายานมักเรียกพระอริยเจ้าทั้งสามพระองค์นี้ว่า พระมหาอริยเจ้าทั้งสามแห่งปัจฉิมทิศ

๑.๗.๔ พระมหาสมยศ อาภายุตโต (เสนานุช) ได้ศึกษาถึงเรื่องสุขาวดีและการปฏิบัติตนเพื่อความถึงพุทธเกษตรนั้นในวิทยานิพนธ์ **“การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (กวนอิม) ในพระพุทธรูปศาสนาพุทธมหายาน”**^{๒๖} มีความโดยสรุปว่า เมื่อครั้งพระอมิตาภะพุทธเจ้าทรงเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์นามว่าภิกษุธรรมกร ได้ตั้งปณิธานต่อหน้าพระพักตร์ของพระตถาคตโลกेश्वรราชและได้ตั้งจิตขอมงคลพรจากพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ด้วยมหาปณิธาน ๔๘ ประการ อาทิเช่น เมื่อพระองค์สำเร็จพระโพธิญาณแล้วจงบังเกิดพุทธเกษตรที่วิจิตรตระการ งดงาม ด้วยความบาร์มีทั้งปวง จงมีพระชนมายุที่มีจำนวนเอนกอนันต์ บุคคลผู้มีศรัทธาจักมาบังเกิดยัง

^{๒๕} วิศวกัทร เชื้อเกียก, **พระพุทธเจ้าและพระธรรมสูตรฝ่ายมหายาน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอสมอส จำกัด, ๒๕๔๙).

^{๒๖} พระมหาสมยศ อาภายุตโต (เสนานุช), **“การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (กวนอิม) ในพระพุทธรูปศาสนาพุทธมหายาน”**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาตรมหาบัณฑิต**. (ภาควิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

โลกธาตุนี้ เมื่อได้ภาวนาพระนามของพระองค์แล้วพึงได้มาบังเกิดยังพุทธภูมินี้ กุลบุตรกุลธิดาผู้ตั้ง
ปณิธานในสุขาวดีนั้นพึงปฏิบัติตามด้วยธรรม ๓ ประการได้แก่ ศรัทธา ปณิธาน และการปฏิบัติ

๑.๗.๕ พระวิศวกัทร เชื้อเกียก ได้แปลพระสูตร “มหาสุขาวดีวุทสูตร”^{๒๗} พระสูตรสำคัญ
ของนิกายสุขาวดี มีความว่า ในสุขาวดีพุทธเกษตรนั้นแบ่งเป็นภูมิแห่งปทุมชาติ ๓ ระดับ คือ ระดับบน
เป็นแดนอุปติของผู้บำเพ็ญธรรมที่มีกุศล สมาธิ ยิงยวด ระดับกลาง เป็นแดนสำหรับผู้ตั้งอยู่ในกุศล
กรรมอันดีงาม มีการบำเพ็ญในระดับกลาง และระดับล่าง คือภูมิของผู้ที่ยังมีส่วนแห่งอกุศลกรรม
แต่ด้วยเหตุแห่งการภาวนารำลึกพุทธานุสติในพระอมิตาภพุทธเจ้า จึงยังให้มีโอกาสมาบังเกิดในภูมิ
ดังกล่าว ผู้ปรารถนาจักมุ่งไปเกิดยังสุขาวดีนั้น พึงบำเพ็ญ กาย วาจา ใจ ให้ประกอบด้วยกุศล ๑๐
ประการอยู่เนืองๆ คือ ความสำรวมใน หู ตา ปาก จมูก พึงตั้งไว้ให้ตรง ด้วยการมีสติอยู่อย่าง
สม่ำเสมอเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ไม่ปรุงแต่งให้ดีหรือเลว พึงมีใจที่เอื้ออารี อ่อนโยน มีเมตตา มีจิต
ตั้งตรงต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิจิต

๑.๗.๖ พระวิศวกัทร เชื้อเกียก ได้แปลพระสูตร “อมิตายุรธยานสูตร”^{๒๘} พระสูตรว่าด้วย
การเพ่งสมาธิถึงสุขาวดีพุทธเกษตร มีความกล่าวถึง หลักธรรมซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีปฏิบัติเพื่อ
การไปถืออุปัตติยังวิสุทธิภูมิของพระอมิตายุสพุทธเจ้า ซึ่งทรงแสดงแก่พระนางเวเทหิ พระมารดาของ
พระเจ้าอชาตศัตรูผู้ทำปิศุฆาต มีความตอนหนึ่งว่า พึงประกอบธรรมประกอบด้วย ๑. กุศล ๑๐
๒. สมาทานพระรัตนตรัย ๓. บังเกิดโพธิจิต แล้วกระทำการเพ่งพินิจธรรมชาติแห่งสุขาวดีพุทธเกษตร
นั้นมาหน่วงเหนี่ยวเป็นอารมณ์ เช่น พระอาทิตย์ยามอัสดง สายน้ำ แก้วไพฑูรย์ แผ่นดิน ต้นไม้ทิพย์
น้ำแห่งกุศลทั้ง ๘ เป็นต้นแล้วเจริญสมาธิ รำลึกพุทธานุสติในพระอมิตาภพุทธเจ้า ก็จักยังให้ไปบังเกิด
ในทิพยเกษตรนั้นได้

๑.๗.๗ เสถียร โพธิ์นันทะ ได้แปลและเรียบเรียง “วิมลเกียรตินิทเทสสูตร”^{๒๙} ในบท
พระพุทธเกษตรวรรค มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มีพระพุทธดำรัสแก่พระรัตน
กุฎโพธิสัตว์เกี่ยวกับการบรรลุถึงพุทธเกษตรได้โดยการปฏิบัติในปัจจุบันมีความสรุปได้ว่า พระโพธิสัตว์
ผู้ปรารถนาจักบรรลุถึงวิสุทธิเกษตรดังกล่าว พึงชำระจิตแห่งตนให้บริสุทธิ์สะอาด เมื่อจิตบริสุทธิ์
สะอาดดีแล้ว พุทธเกษตรก็ย่อมบริสุทธิ์สะอาดตามไปด้วย

^{๒๗} วิศวกัทร เชื้อเกียก, มหาสุขาวดีวุทสูตร, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศอสงยาม จำกัด, ๒๕๕๑).

^{๒๘} วิศวกัทร เชื้อเกียก, อมิตายุรธยานสูตร, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศอสงยาม จำกัด, ๒๕๕๒).

^{๒๙} เสถียร โพธิ์นันทะ, วิมลเกียรตินิทเทสสูตร, (กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษาหมามงกุฎวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

๑.๗.๘ เย็นอิมภิกขุ ผู้เรียบเรียงประวัติของท่านเว่ยหล่าง ในหนังสือ “ภาพบรรยายชีวประวัติและธรรมของพระสังฆปริณายกองค์ที่ ๖ อู่ยเล้ง (เว่ยหล่าง)”^{๓๐} มีความในบทวิสันนาเรื่องสุขาวดีตอนหนึ่งความว่า สุขาวดีนั้นอยู่ห่างไกลจากโลกออกไปทางทิศตะวันตกประมาณได้สิบหมื่นแปดพันโลกธาตุ อันแท้จริงแล้วหากสรรพสัตว์ชำระใจให้ปราศจากอกุศล บำเพ็ญกุศลแล้ว โพธิ์ก็จักปรากฏอยู่เบื้องหน้า ผู้เฝ้าเฝ้าไม่รู้แจ้งจิตเดิมแท้ เทียบแสวงหาโมกขธรรมภายนอก ผู้มีจิตบริสุทธิ์จากบาปแล้ว สุขาวดีโลกธาตุด้านทิศตะวันตกนั้นอยู่ไม่ไกลจากตัวเลย

๑.๗.๙ สุขเมธ โพธิญาณวิสุทธิ (เย็นอิม) ผู้แปลพระสูตรพุทธทศวรรณะ ๔๒ บท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “หนังสืออนุสรณ์โพธิ์แจ่มมหาเถระ”^{๓๑} ความบทที่ ๓ กล่าวโดยสรุปว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายพึงถือซึ่งกุศลกรรมบถสิบประการอันประกอบไปด้วยส่วนแห่ง กาย วาจา ใจ ในทางที่เป็นกุศลก็ย่อมจักบรรลุมรรคผล และในบทที่ ๓๘ มีความโดยสรุปว่า พุทธบุตรผู้ไกลจากตถาคตได้พินิจ แต่สำรวมประพฤตศีลก็ย่อมบรรลุธรรมได้ สาวกของตถาคตแม้อยู่ใกล้ชิดแต่มีจิตฟุ้งซ่านด้วยอกุศลแล้ว ย่อมไม่สามารถบรรลุธรรมนั้นได้ มีประโยคในบทที่ ๑๓ กล่าวว่า น้ำที่ใสสะอาดปราศจากสิ่งสกปรกไม่เศร้าหมอง ก็จะมีบงาแห่งตน จิตที่ปราศจากความเศร้าหมองแล้ว ก็สามารถรู้แจ้ง การเกิดของวิญญานทั้งหลาย และการเกิดดับของสรรพสัตว์ทั้งมวล บรรดาพุทธเกษตร คุณธรรมก็อยู่ ณ ที่นี้แล

๑.๗.๑๐ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงการอุปมาอุปไมยความหมายแห่งธรรมที่เรียกว่า ธรรมาธิฐานและบุคลาธิฐานในหนังสือ “ภาษาคน-ภาษาธรรม”^{๓๒} กล่าวโดยสรุปได้ว่า ธรรมะนั้นอธิบายได้ด้วยธรรมภายนอกและธรรมที่อยู่ภายใน คือสิ่งลลอกจากกับธรรมแท้ๆที่จะเป็นหนทางสู่ความพ้นทุกข์ เห็นได้ในปัจจุบัน สำเร็จได้ในเดี๋ยวนี้ เวลานี้ เช่นเรื่องของนรก-สวรรค์ เมื่อบุคคลสร้างอกุศloy่อมเรียกว่านั้นคือสร้างนรกแล้ว ตกนรกแล้ว เพราะอกุศloy่อมทำให้ผู้ประพฤติดองร้อนใจ ส่วนสวรรค์นั้นก็คือที่อยู่ของผู้สร้างกุศloy่อมมีความเบาเป็นลักษณะ ดังนี้ ที่ว่ามีน้ำอมฤตนั้น โดยทั่วไปก็คือน้ำที่เทวดาใช้เสพแล้วทำให้เป็นอมตะ ในพระพุทธศาสนา น้ำอมฤตที่แท้ที่ทำให้พ้นจากความตายได้ก็คือ อมฤตธรรม คือ มรรคมรรค ๘ ผู้ปฏิบัติตามย้อมพ้นทุกข์ คือพ้นจากการเกิดการตาย

^{๓๐} เย็นอิมภิกขุ, ภาพบรรยายชีวประวัติและธรรมของพระสังฆปริณายกองค์ที่ ๖ อู่ยเล้ง (เว่ยหล่าง), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๘).

^{๓๑} ขมรมมหายาน และคณะศิษยานุศิษย์, หนังสืออนุสรณ์โพธิ์แจ่มมหาเถระ, (กรุงเทพมหานคร: วัดทิพย์วาริหาร, ๒๕๔๙).

^{๓๒} พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน-ภาษาธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม, ม.ป.ป.).

๑.๗.๑๑ พอล วิลเลียมส์ ผู้เขียน “พระพุทธศาสนาหายานพื้นฐานแห่งคำสอน”^{๓๓} แปลเป็นภาคภาษาไทยโดย สมหวัง แก้วสุฟอง มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงการตีความของพระเถระเต๋าว่า แดนบริสุทธิ์นั้นมีน้ำนักเท่ากับจิตที่ชำระจนบริสุทธิ์แล้ว แดนบริสุทธิ์ที่ว่าไม่ใช่สวรรค์แห่งผัสสะมิใช่อำณาเขตแห่งความต้องการและความยึดมั่น ทั้งยังแสดงการอธิบายของพระเถระชานเตา คณาจารย์รูปสำคัญของนิกายสุขาวดีว่า ในหนังสืออรรถาธิบายมิตายุทธพหุธานุสมฤตีสสูตรระบุว่า พระนางเวเทหิถูกกำหนดให้เป็นสัญลักษณ์ของมนุษย์ธรรมดาสามัญ ถูกกักขังอยู่ในกองทุกข์ และเสาะแสวงหาโลกหน้าที่ดีกว่า และยังได้กล่าวถึงนิทานของท่านชานเตาที่มีการอธิบายอุปมาอุปไมยว่า ผึ้งนี้คือสังสารวัฏ ผึ้งโน้นในทิศตะวันตกคือวิสุทธิภูมิสุขาวดี กลุ่มคนได้แก่ อันธพาล สัตว์ร้าย มิตร คือผัสสะ คือจิต ไฟ คือความโกรธ ความเกลียด น้ำคือความโลภและความรัก หนทางสีขาวคือแรงบันดาลใจต่อวิสุทธิมรรค ซึ่งเกิดท่ามกลางค้นหา เสียงจากผึ้งนี้คือเสียงของพระพุทธะ

๑.๗.๑๒ นาวาเอก ทองใบ หงษ์เวียงจันทร์ ผู้เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธธรรมหายาน”^{๓๔} กล่าวว่า พระอมิตาภพุทธเจ้าอยู่ไม่ไกลจากใครๆ ดินแดนวิสุทธิภูมิของพระองค์ แม้จะบอกไว้ว่าอยู่ไกลไปทางทิศตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันก็อยู่ในจิตของผู้ที่แน่วแน่ต้องการไปอยู่กับพระองค์ด้วยเช่นกัน เพราะจิตมหากรุณาแห่งพุทธะย่อมมีอยู่ในทุกคน แม้แต่ผู้ที่ไม่รู้ถึงพระมหากรุณานั้นหรือรู้แต่ลืมไป ดังนั้น เมื่อเรารำลึกถึงพระพุทธะ พระพุทธะก็รำลึกถึงผู้นั้นซึ่งหมายความว่า ผู้ใดมีจิตใจที่เกษม เบิกบาน มีจิตบริบูรณ์บริสุทธิ์ จิตของเขาย่อมเป็นพุทธจิต เป็นภาวะแห่งพระพุทธะ ผู้ใดมีจิตศรัทธาบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ผู้นั้นก็จะมองเห็นจิตของตนว่าเป็นจิตของพระพุทธองค์นั่นเอง หากผู้ใดได้สดับพระนามของพระอมิตาภพุทธเจ้า แล้วปลุกศรัทธาในพระพุทธรูปจนทำให้เกิดขึ้น ผู้นั้นก็จะสามารถบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณได้ จิตที่บริสุทธิ์นี้เป็นจิตที่กำลังชำระด้วยอริยมรรค เป็นจิตที่ชอบให้ทาน เป็นจิตที่ชอบรักษาศีล เป็นจิตที่มีความอดทน เอื้อเฟื้อ สงบ มีปัญญา เมตตา เมื่อพุทธภูมิถูกสถาปนาไว้ภายในจิต เป็นโลกแห่งโพธิญาณ มีความสันติ

^{๓๓} วิลเลียมส์, พอล., พระพุทธศาสนาหายาน: พื้นฐานแห่งคำสอน, (เชียงใหม่: ห้างสมุดคณมนุชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.).

^{๓๔} นาวาเอกทองใบ หงษ์เวียงจันทร์, พุทธธรรมหายานแบบญี่ปุ่น, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ม.ป.ป.).

๑.๗.๑๓ สุมาลี มหณรงค์ชัย “พุทธศาสนมหายาน”^{๓๕} กล่าวถึงสุขาวดีในแนวทางแห่งปัญญาญาณว่า การภาวนาถึงพระอมิตาภพุทธเจ้าที่จัดว่าเป็นการปฏิบัติพึงพึงอำนาจภายนอกนั้น เมื่อพิจารณาถึงการปฏิบัติศรัทธานั้นจะเห็นว่า ขณะที่รำลึกถึงพระอมิตาภะ ผู้ปฏิบัติก็ปราศจากความมีตัวตน คือความไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือที่เรียกว่าอัตตานั้นเอง ตามคติของมหายานจิตแห่งพุทธะนั้นก็มีอยู่ในปุถุชน การหยั่งเห็นจิตบริสุทธิ์เกิดขึ้นได้จากการค่อยๆ ชัดเกลียดตนเอง จิตบริสุทธิ์ในทัศนะของสุขาวดีคือภาวะที่ปราศจากความมัวหมองคืออวิชชา เมื่อจิตไม่มัวหมองแล้ว นั้นหมายถึงอิสรภาพคือการหลุดพ้น พากสรรพสัตว์ได้บำเพ็ญธรรมยิ่งยวดไปในคุณธรรมเพื่อความหลุดพ้นเช่นการบำเพ็ญทาน ศีล สมาธิ ปัญญา ชันติ ฯลฯ กาลเมื่อผู้ปฏิบัติในคุณธรรมนั้นๆได้สำเร็จ ย่อมมีพุทธเกษตรที่มีคุณลักษณะดังคุณธรรมที่ผู้นั้นได้บำเพ็ญมา และอาศัยคุณธรรมนั้นเป็นฐานในการโปรดสัตว์ต่อไป การที่จะหยั่งเห็นสุขาวดีด้วยสายตาแห่งปุถุชนนั้นเป็นการลำบาก เพราะนัยนี้ตาปุถุชนนั้นมักแบ่งแยกความบริสุทธิ์แห่งสุขาวดีนั้นก็คือ การไม่หลงเหลือความมีอยู่ใดๆแบบทวิภาวะ

๑.๗.๑๔ ผู้ จื่อ อิง ผู้เขียนชีวประวัติพระคณาจารย์ชิงหวิน ผู้สถาปนาวัดโฝวกงซัน ในหนังสือ “สืบสานปณิธานธรรม (ชีวประวัติคณาจารย์ชิงหวิน)”^{๓๖} มีความตอนหนึ่งว่า พระพุทธะก็บังเกิดมาจากปุถุชนคนธรรมดา พระพุทธศาสนานั้นก็มีไว้เพื่ออุทิศช่วยมหาชนทั้งหลายให้พ้นทุกข์ ทาน่วยเหล่ากล่าวว่า พุทธธรรมอยู่ในโลกธาตุไม่ออกห่างจากความรู้แจ้งในโลกธาตุ การแสวงหาโพธิ โดยการออกห่างจากโลก ประจุการค้นหาเขากระต่าย กล่าวโดยสรุปว่า หลักพุทธธรรมคือหลักแห่งจิตเดิมแท้ของมนุษย์นั้นบริสุทธิ์ พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมนั้น คือชีวิตที่หน้าร้อนรมย์ คือความสมบูรณ์แห่งทรัพย์คือเมตตากรุณา คุณธรรมจริยธรรม คือการโปรดสัตว์ของมหายาน คือการแสดงธรรมในพุทธเกษตรสุขาวดี พุทธเกษตรที่มีนามว่าสุขาวดีนั้น มีแต่ความรื่นรมย์ เหตุใดจึงต้องแสวงหาเมื่อตอนตาย พึงยึดกุมตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ด้วยวิธีตามวลีว่า มีมารยาทมีเกียรติตนอมรักใคร่ สุนิยมพอเพียงรื่นรม เกิด แจ่มแจ้งนิติธรรมสันติภาพมีเสรี เมตตากรุณาอุเบกขาพาสุขใจ

^{๓๕} สุมาลี มหณรงค์ชัย, พุทธศาสนมหายาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทส่องสยาม จำกัด, ๒๕๕๐).

^{๓๖} ผู้จื่ออิง, สืบสานปณิธานธรรม(ชีวประวัติคณาจารย์ชิงหวิน), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรณภัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๐).

๑.๗.๑๕ ภิกษุณีปัญสิมา พิตยรังสฤชฎ์ “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรพุทธฉือจี้ในไต้หวัน”^{๓๗} กล่าวว่า พระอาจารย์อันซุ่นได้มีทัศนะต่อพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการภาวนาถึงพระอมิตาภพุทธเจ้าตามแบบอย่างนิกายสุขาวดีนั้นเพียงอย่างเดียว นั้น มิได้เป็นหลักประกันว่าชาวพุทธจะได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นสูงสุด แต่การให้ความสำคัญกับการอยู่ดีของเพื่อนมนุษย์ต่างหาก คือวิถีทางที่ถูกต้อง ศาสนาของพระพุทธรองค์นั้นเป็น “เหรินเจียนฝอเจี้ยว” หมายถึง เป็นศาสนาที่มีบทบาทในสังคมมนุษย์โลก(พุทธศาสนาแนวมุขยนิยม)

๑.๘ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนแห่งการดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาจากเอกสาร ดังนี้

๑.๘.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระสูตรมหายานภาคภาษาจีนที่เกี่ยวข้อง ฉบับวัดโฆวกงซัน และฉบับjingfoเสวียฮู่ของนิกายสุขาวดี

๑.๘.๒ รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ คัมภีร์ หนังสือสำคัญ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาจีนและภาษาไทย

๑.๘.๓ นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม มาเรียบเรียง ประมวล และวิเคราะห์ เพื่อตอบปัญหาการวิจัย

๑.๘.๔ สรุปและเสนอผลการวิจัย

^{๓๗} ภิกษุณีปัญสิมา พิตยรังสฤชฎ์, “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรพุทธฉือจี้ในไต้หวัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (ภาควิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๙.๑ สามารถเข้าใจถึงพัฒนาการ ตลอดจนถึงแนวคิดเรื่องสุขาวดีพุทธเกษตร ในพระพุทธานามหายาน

๑.๙.๒ มีความเข้าใจถึงวิธีการตีความเรื่องสุขาวดีพุทธเกษตร ในพระพุทธานามหายาน

๑.๙.๓ สามารถวิเคราะห์หาเครื่องมือการตีความเรื่องสุขาวดีพุทธเกษตรและเปรียบเทียบการตีความพระพุทธานามในสังคมไทยได้